

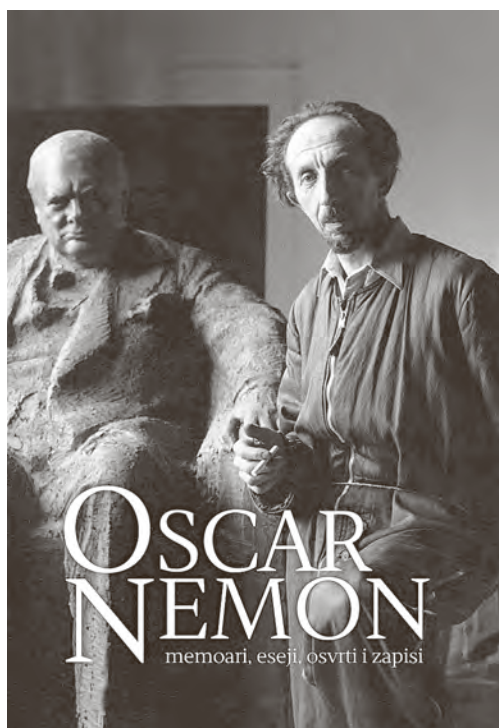
Ivana
Mance

Kipar, dvorani i nenapisana monografija

Oscar Nemon. *Memoari, eseji, osvrti i zapisi*,
(PRIR.) Daniel Zec, Osijek: Muzej likovnih umjetnosti,
2016., 316 str.
ISBN 9789536695973

Ime rođenoga Osječanina Oscara Nemona do jučer je bilo gotovo nepoznato hrvatskoj povijesti umjetnosti. I ne samo njoj: Oscar Nemon nema niti mjesto u povijesti europskog modernog kiparstva kojemu neosporno pripada kao uposljeni portretist prominentnih osoba europskih, nadasve britanskih političkih i drugih elita u razdoblju od dvadesetih do osamdesetih godina 20. stoljeća. Nerazmjernost između Nemonova angažmana, odnosno autorske prisutnosti u britanskoj javnoj portretnoj plastici s jedne, i izostanak historizacije njegova rada i djela s druge strane, začuđujući je koliko i znakovit. Začuđujući jer je Oskar Nemon bio društveno prihvaćen i zainteresiranoj javnosti poznat autor, čiji se rad odlikuje neprijepornim umjetničkim kvalitetama; i znakovit jer upućuje na očito neadekvatan tretman portretnog kiparstva u kontekstu bavljenja skulpturom 20. stoljeća, kako iz perspektive njezine svekolike društvene svrhovitosti tako i iz perspektive njezinoga stilskog razvoja.

Knjiga *Oscar Nemon. Memoari, eseji, osvrti i zapisi* koju je priredio Daniel Zec početni je doprinos ispravljanju ovih nehomičnih, no povijesti umjetnosti svojstvenih previda. Izdanje donosi memoarske zapise samoga umjetnika, esej iz pera Johna Rothensteina te izbor iz već objavljenih prikaza i osvrti na rad i osobu Oscara Nemona, uz uvodni tekst priređivača,

kronologiju umjetnikova života i rada, dva pogovora (T. Maroević, H. Sablić Tomić) te obilje fotografske građe. Ideja za ovu publikaciju nastala je još za kipareva života, početkom osamdesetih godina, zahvaljujući nastojanjima Vlastimira Kusika i, naravno, samoga umjetnika koji je unatoč životu provedenom u inozemstvu imao želju pripadati i hrvatskome kulturno-umjetničkom prostoru. Nemon

→
Oscar Nemon
kraj svoje biste
Winstona
Churchilla i
svoga portreta
koji je izradio W.
Churchill, 1955.,
© Estate of Oscar
Nemon

je svoje memoarske crtice stoga i pisao s namjerom objavljivanja u okviru opsežnije monografije koja bi prikazala njegov život i rad, no kako potonje iziskuje temeljito istraživanje i interpretaciju u kontekstu koji uvelike nadilazi biografski okvir, samostalno izdanje koje primarno informira o njegovu životnom i karijernom putu, koji odskače iz iole predvidljivih putanja, predstavlja logičan prvi korak.

Memoarski zapisi pod naslovom *Kipareva sjećanja*, izvorno pisani engleskim jezikom, temeljni su kapital ove knjige. Pisani su bez literarnih ambicija, no na način koji odaje duhovitost i neposrednost piščeve osobe – karakterne kvalitete koje su zasigurno morale pridonijeti njegovome portretističkom umijeću. Nije stoga iznenađujuće što veći dio zapisa kao naslov nosi neko od imena osoba koje je portretirao; premda u memoarskom pripovijedanju slijedi kronološku logiku, većina teksta narativno je organizirana kao zbir anegdota vezanih uz portretiranje istaknutih ličnosti. One su Oscaru

Nemonu očito značile mnogo više od pukih modela; s mnogima je uspostavljao prisan prijateljski odnos, uživljavajući se u njihove sudbine, poštujući njihove hirove i sentimente. Kao nadaren portretist Nemon će se iskazati zapravo već na samom početku svojega aktivnog bavljenja kiparenjem; eruptivni talent mladića iz židovske obitelji Neumann zarana dobiva podršku u lokalnoj sredini, pa će Oscar već prije mature održati dvije izložbe u Osijeku (1923., 1924.), a potom dobiti i stipendiju za Beč. Nakon kratkotrajnog pohađanja škole kipara Hanaka, u Beču će otvoriti vlastiti atelje te se ubrzo afirmirati kao perspektivan kipar i portretist. Nemon svoju situaciju jednostavno opisuje: “Bio sam, eto, tu – mlad čovjek koji stvara skulpture bez mnogo napora i truda, bez ikakvoga akademskog obrazovanja, a ipak prilično uspješno. Slike mojih radova objavljivane su u novinama i časopisima i osjećao sam da, otkako sam došao, nisam imao nikakvih problema.” Unatoč početnom izostanku sustavnog školovanja

←
Oscar Nemon
portretira
Sigmunda
Freuda,
Pötzleindorf,
1931. © Estate
of Oscar Nemon

ili baš zbog njega, mladi Nemon u bečkoj je sredini bio otvoren za sva progresivna zbivanja u umjetnosti. Iz prvih poglavlja memoara tako doznajemo o definiranom stavu prema ekspresionizmu i kubizmu, kao i o posjetu Parizu gdje ga oduševljava sovjetski, Melnikovljev paviljon na Svjetskoj izložbi 1925. Premda se u vlastitom radu neće otvoreno priklanjati kojemu god umjetničkom pravcu, Nemon će apstrakciju odmah razumjeti i pozdraviti kao radikalni prekid s tradicionalnim umjetničkim uzusima, ali i kao izraz nove, revolucionarne ideologije. (Samo desetak godina poslije takav će idealizam biti nezamisliv; opisujući par stranica kasnije i parišku izložbu 1937. Nemon će pred novim sovjetskim, kao i njemačkim paviljonom samo moći s tugom konstatirati poraz umjetnički slobodnog subjekta pred totalitarnim režimom.) Nakon godine dana bečko okruženje Nemon će zamijeniti briselskim; u Bruxellesu će se napokon domoći i akademije koju će završiti ubrzano i bez ushićenja. I opet: dok će se s jedne strane kretati

u nadrealističkim krugovima i upijati umjetničke novine, s druge će dobivati sve više ekskluzivnih portretističkih narudžbi, primjerice članova kraljevske obitelji i Emilea Vanderveledea, predsjednika Druge internacionale. Tijekom života i rada u Bruxellesu zateći će ga i poziv iz Beča; bio je zamoljen da izradi Freudovu bistu za aulu Sveučilišta, pa će se tom prilikom s njime i prvi puta susresti. U jedno poglavlje skupljene su Nemonove anegdote vezane uz Freuda, s kojim će prijateljstvo nastaviti i u Londonu gdje su obojica našli utočište pred zlom nacizma. Mnogo mlađi Nemon, štoviše, našao je i dom: definitivno napustivši Belgiju 1939., Nemon je u Londonu ostao do kraja života, zasnovao ondje obitelj i ostvario veći dio svoga opusa. Sav tekst memoarskih zapisa koji se odnose na londonsko razdoblje bit će, kao što je već spomenuto, strukturiran oko osoba koje je portretirao. Osim Freuda, čijih će još nekoliko skulptura izraditi i u engleskom periodu - između ostaloga i spomenike u New Yorku (1947.) i Londonu (1970.), posrijedi su redom prominentne ličnosti

političkog i javnog života. Uz razumljiv i opravdan ponos zbog umjetničkog ugleda na osnovi kojeg je bivao pozivan portretirati mladu Elizabetu II. ili feldmaršala Montogomeryja, razlog zbog kojih Nemon u svojim memoarima piše o ljudima s “dvora” jest i s njima ostvorena bliskost; poznanstvo s nekolicinom nadraslo je prigodu portretiranja i preraslo u intimno prijateljstvo. Središnji junak Nemonovih memoara nesumnjivo je Winston Churchill; njegovih je što bista što spomenika Nemon napravio više nego dosta, a Churchill, i inače amaterski sklon umjetnosti, čak je napravio i jedan Nemonov kako bi prikrio vrijeme poziranja. Opipljive konture Churchillova karaktera koje se daju razaznati iz mnogih prepričanih anegdota svjedoče ponešto i o samome piscu-umjetniku: uporan i znatiželjan, velikodušan i duhovit, Nemon je nesumnjivo i svojim ljudskim postupanjem umio zadobiti povjerenje i naklonost.

Uz Nemonove memoarske zapise, knjiga uključuje i izbor do sada objavljenih tekstova o umjetniku. Većina je pisana iz pera hrvatskih povjesničara umjetnosti, onih koji su Nemonov rad pratili još za umjetnikova života (D. Pinterović; O. Švajcer; V. Kusik), kao i onih generacijski mlađih koji su temi pristupili tek nedavno (D. Prančević), a manji dio iz pera britanskih autora i Nemonovih suradnika (J. Rothenstein, N. Broonham). Sve u svemu, nevelik broj. Znakovito odsustvo likovno-kritičkih tekstova o Nemonovu djelu posljedica je konteksta u kojem je djelovao i radio: zatvoreno britansko visoko društvo u kojemu je imao povlašten status osiguravalo mu je reprezentativne narudžbe i stabilnu karijeru, ali ga je istovremeno i držalo podalje od umjetničke javnosti i umjetničkog tržišta, općenito svijeta umjetnosti u kojemu rad isključivo može podleći kritičkome sudu i s vremenom, historizaciji. Jasan stav o umjetničkoj kvaliteti i stilskim obilježjima

Nemonova djela je tako zapravo izostao, tj. jednostavno se do sada nije dogodio: bez značajnijeg broja izložbi održanih u glavnom razdoblju svoje karijere, radeći poglavito portretnu plastiku koja se *a priori* nije ili samo iznimno jest uzimala u obzir kao produkcija koja također svjedoči o karakteru i protežnosti umjetničkog modernizma, Nemon je sa svojim uistinu velikim opusom ostao gotovo sasvim izvan rakursa povijesti umjetnosti. Sve to međutim ne znači da se Nemonovo djelo odvijalo izvan umjetničkog povijesnog horizonta; ostvarujući se primarno u okviru portretnoga žanra određenog zadaćom prikazivanja, ono je reagiralo na poticaje i razvijalo se u vremenu, izgrađujući poetički sustav koji se i u stilskom i u konceptualnom smislu može s potpunom sigurnošću usidriti u modernizmu. Premda Nemon nikada neće napustiti realistički kôd u prikazivanju lica, posrijedi je niz kvaliteta

↓ Oscar Nemon uz model biste kraljice Elizabete II za prekoceanski brod RMS Queen Elisabeth II, oko 1969., Foto F. Nemon Stuart, © Estate of Oscar Nemon

koje povijest umjetnosti mora moći uočavati i unutar paradigme: pretezanje iluzije psihološkog prisustva osobe pred deskripcijom fizisa, postizanje visoke izražajnosti bez ikakvih karikaturalnih ustupaka, naglašeno hijerarhiziranje sadržaja, odnosno razlikovanje tematski središnjeg i perifernog, općenita težnja ka sažetom poimanju oblika i zatvorenim volumenima, enformelistički tretman površina, osobito zanimljiv u brončanim odljevima, uklopljenost spomenika u ambijent, doziranje informacija u njegovim različitim zonama, itd. Nabrojenim i drugim obilježjima tradicionalna portretna plastika sudjelovala je u artikulaciji modernizma u skulpturi, postižući inovativna rješenja, potihom mijenjajući poimanje i portreta i javnog spomenika koji je samo naizgled trajao bitno nepromijenjen.

“Slučaj” Oskara Nemonova čini se dakle gotovo idealnim za redefiniranje statusa portretnog kiparstva unutar modernizma i njegovih povijesnih naracija. Kao što je priređivač knjige i najavio u svome

uvodnom tekstu, onome tko se toga lati predstoji i temeljito istraživanje Nemonova opusa, ali i korigiranje naslijeđenih predodžbi o umjetnosti 20. stoljeća, odnosno formiranje novog horizonta razumijevanja koji nalazi mjesta za problematiziranje njezinih zapostavljenih momenata, ne gubeći pri tom moć kritičke distinkcije i pojam o načelnoj svrsishodnosti novih uvida. Rezultat takovog bavljenja, dakle, ne može biti puko spašavanje jednog autorskog opusa od zaborava; ulozi su daleko veći i nužno se tiču odnosa prema modernizmu i njegovim različitim dimenzijama. Nemonova životna priča predstavlja pak vrijednost po sebi, pa je stoga i ukoričena u samostalnu knjigu. Kao posebni doživljaj izdanja još jednom treba istaknuti bogatu fotografsku građu – niz izvrsnih fotografija većinom snimljenih iz ruke umjetnikova sina Falcona koji se fotografijom i profesionalno bavio. Uz ostale dodatke u knjizi, na kraju je moguće konstatirati da je teren za pravu monografiju ozbiljno pripremljen. ×